

De forsvundne landsbyer

af lokalhistoriker Kjeld Damgaard

En tur rundt i Nordsjælland giver mange oplevelser – heldigvis er de fleste positive, men ind i mellem må man undre sig. Den netop gennemførte kommunalreform, har som bekendt medført en række nye kommunegrænser. Og de nye kommuner var ikke sene til at få pillet de gamle kommuneskilte ned og opsat nye med de nye kommunevåbner og kommunenavne.

Hvem har brug for kommuneskilte?

Men hvad skal vi egentlig med disse fine blå skilte?

Hvem har egentlig fornøjelse eller gavn af at få at vide hvilken kommune man kører i? Hvis det er de enkelte borgmestres ego, der skal pudses på den måde, så kan det måske forsvares, hvis det så indebar, at man var lige så glad for at sætte skilte op, der rent faktisk viser hvilken by man kommer til.

Realiteten er imidlertid, at det kniber det ganske gevaldigt med. 1000-årige landsbyer er i de senere årtier tilsyneladende fuldstændig forsvundet i den kommunale optik. Det gik helt galt, da man i 1974 indførte de såkaldte byzone-skilte, der skulle vise hvor man måtte køre over eller under en bestemt hastighed. På en gang forsvandt størsteparten af de velkendte blå-hvide byskilte, der viste hvad landsbyerne hed.

Postvæsenets rolle

Men det startede længe før – og synderen er såmænd det gode gamle danske postvæsen. I sidste halvdel af 1800-tallet begyndte postvæsenet at indføre regelmæssig uddeling af post fra de eksisterende posthuse i købstæderne. Man begyndte også fra 1852 at oprette posthuse i de mindre byer, især de byer, der fik stationer. Og stil-

le og roligt udviklede brevsamlingsstederne sig til postekspeditioner, som efterhånden også fik postbude, der skulle udbringe posten. Pudsigt er det at tænke, at mange af de postdistrikter, der endnu findes i dag – og som går på tværs af gamle ejerlavs-, sogne- og kommunegrænser – stammer fra denne tid, hvor distrikternes udstrækning kom til at afhænge af, hvor langt postbudet kunne gå.

Men ikke nok med det. Posthusenes navne blev ofte valgt ved en tilfældighed. Et klassisk eksempel er posthuset i Kokkedal, der blev åbnet den 1. juli 1906 – samtidig med billetsalgsstedet Kokkedal (der senere blev til Kokkedal Station). Station og posthus var kommet i stand efter at lokalbefolkningen havde indsamlet 9.000 kr. til etableringen – DSB ville nemlig ikke betale. Da landliggerne i Mikkelborg havde bidraget mest til stationen, ville initiativtagerne ære disse personer – ved at kalde stationen for ”Kokkedal” (!). Man så bort fra det faktum, at stationen rent faktisk lå på landsbyen Usserøds jorder og at Kokkedal lå i et helt andet ejerlav og endda i en helt anden kommune. Resultatet er som bekendt at navnet Kokkedal bruges om et område, der helt eller delvist omfatter de gamle landsbyer Usserød, Jellerød, Ullerød og Brønsholm – hvis navne nærmest er helt forsvundet i de lokale beboeres minde.

Endnu et tilbageskridt for de små landsbyer var i 1967, da postvæsenet indførte postnumre. Så hed det sig nemlig at man kunne nøjes med at skrive tre linjer i en hvilken som helst adresse: NN, Fredensborg Kongevej 10, 2980 Kokkedal. Og altså ikke et ord om, at stedet hedder Brønsholm – og har heddet det i århundreder.

Hvem har brug for skilte med ånavne?

Og endnu mere grotesk, blev det, da man i 1970'erne begyndte at sætte de ovenfor omtalte kommuneskilte op – plus skilte, der viser hvor fuldstændig inferiøre bække og vandløb passerer en landevej. Flere steder skal man nærmest ud med en lup for at finde vand i de bække, der flot er skiltet for.

Måske idéen stammer fra Sverige, hvor elvene ganske rigtigt er skiltet langs landevejene – men ærlig talt: Hvorfor skal der stå et skilt på Isterødvejen om at man passerer ”Usserød Å”. At kalde grøften det pågældende sted for en å er på kanten af det sprogligt korrekte, men hvem i al verden har interesse i at vide dette? Og selvom man synes at det er interessant, kan det jo stadig undre, at det kan være vigtigere end skiltning af byer.

De gode gamle blå/hvide skilte, der fortalte de vejfarende hvilken by man var kommet til, led en krank skæbne mange steder i

1970'erne. Kun i de mellemstore landsbyer blev der fortsat behørigt skiltet med byzoneskilte, der viser byens rette navn. De helt små landsbyer forsvandt ved den lejlighed, f.eks. landsbyen Roland mellem Asminderød og Langstrup. I dag er der ikke et vejskilt, der viser hen til bebyggelsen, der er intet byskilt eller lignende og for at føje spot til skade har man ikke engang gidet at kalde vejen igennem landsbyen for Rolandvej eller noget lignende – næh, beboerne har måttet finde sig i at få adresse på den nærliggende Humlebækvej!

Mange forsvundne landsbyer

De landsbyer, der ligger tæt på en lidt større by, hvis navn bruges til postdistriktet, er uheldigst stillet. Landsbyen Jordhøj ved Slangerup skal man lede godt for at finde i dag. Kajerød ved Birkerød er også nærmest forsvundet, det samme er Ullerød ved

Et par steder står der skilte, der viser til byen Tibberup – men når man kommer frem står der Espergærde på skiltene. Ikke et eneste sted er der et skilt, hvor der står hvor Tibberup begynder eller slutter. Foto: Kjeld Damgaard

Hillerød, Usserød ved Hørsholm, Vallerød ved Rungsted, Horneby ved Hornbæk, Tibberup ved Espergærde, Øverste og Nederste Torpen ved Humlebæk foruden mange flere.

Manglen på vejviserskilte er disse steder nærmest total. Som eksempel kan nævnes landsbyen Tibberup, som der godt nok står enkelte vejvisere til, f.eks. ved Kongevejen – men ikke et eneste skilt forkynder for den undrende rejsende hvor byen starter eller slutter. De eneste skilte der er, står der Espergærde på. Og for at det ikke skal være løgn har man endda på Helsingør-motorvejen placeret store skilte, hvortil man har måttet opfinde det kunstige navn ”Espergærde Syd” i stedet for at bruge det ældgamle og historisk korrekte navn: Tibberup.

Manglende og forkert skiltning

Et enkelt sted ved Hørsholm er skiltningen helt grotesk. Området hører ganske vist un-

der Hørsholm postdistrikt – og det er beboerne sikkert glade for – det giver lidt ekstra kredit. Men at den lille landsby på stedet, ”Overdam” ikke må få sit navn på byzoneskiltet er ganske uforståeligt. Det sted på byzoneskiltet, som normalt angiver bynavnet er helt tomt!

I den nuværende Rudersdal kommune har bebyggelsen ved Sjælsø ganske vist fået sit eget byskilt, men dethedder altså ikke ”Ravnsnæsset”, men derimod Ravnsnæs. Mærkværdigt at beboerne har fundet sig i det i årevis, når man ved, at stedet har heddet Ravnsnæs i over 600 år.

Ved Øresund ligger det gamle fiskerleje Rungsted. Fordi man i post- og jernbaneverdenen havde svært ved at skelne mellem Ringsted og Rungsted fandt man på at tilføre Rungsted-navnet et ”Kyst” – så det blev til ”Rungsted Kyst”. Det var der således en meget god grund til – men at sætte ”kyst”-navnet på vejskiltene er vel ganske uhisto-

risk og også ganske ulogisk. På samme måde forsvandt det gode gamle stednavn Lillerød fordi det nemt kunne forveksles med Hillerød – så i dag står der Allerød alle vegne, selvom Allerød oprindeligt lå i Blovst-rød sogn og kommune og knapt nok var en landsby.

De gamle navne sælger ikke billetter

Eksemplerne er mange, men tilbage står, at det er stort kulturhistorisk tab, at stedbetegnelserne forsvinder. Og tendensen fortsætter desværre. Hver gang, der bliver anlagt en golfbane, så kommer den minsandten til at hedde noget andet, end der hvor den ligger. Hørsholm Golfbane ligger ikke i Hørsholm, men i Grønnegade. Nivaa Golfbane ligger i Vejenbrød, Fredensborg Golfbane i Sørup, Hornbæk Golfbane i Bøtterup, Frederikssund Golfbane i Gerlev, Hillerød Golfbane i Ny Hammersholt osv.

Årsagen til disse forkerte stedbetegnelser er vel at man bedre kan ”sælge billetter”. Men ærgerligt og sørgeligt er det – og hvem siger, at det med tiden ikke kan blive lige så eksklusivt at spille golf i Sørup som i Fredensborg?

Hvad kan gøres?

Realiteten er altså, at der i dag i befolkningen ikke er kendskab og forståelse for betydningen af at vide hvor man reelt bor – og dermed baggrunden for stedets udvikling og nuværende udseende. Men kan man vende udviklingen? Ja, men myndighederne, firmaer, postvæsen, lokalhistorikere m.v. skal med på banen.

Dels må man forsøge at få postvæsenet med på, at man reelt lige så godt kan skrive 2970 Usserød som 2970 Hørsholm. At man kan genoplive nedlagte posthuse som 3130 Saunte, 3340 Brødeskov eller 3471 Høvelte. Eller at man kan give små landsbyer deres identitet tilbage ved at give dem et postnummer, der passer til postruterne, f.eks. 3231 til Esrom og 3234 til Plejelt – i stedet for at de som i dag har postnummer 3230 Græsted. Når man kan have flere hundrede postnumre

i København, kan man også styre sådanne postnumre på landet.

En anden mulighed er at få kommuner og firmaer til konsekvent at forlange en fjerde linje i alle adresser i stedet for de nuværende tre. Den nye linje skal indsættes som bynavn før sidste linjes oplysning om postnummer og postdistrikt. Og så skal man naturligvis få kulturhistorikere og andre lokalkendte til konsekvent at anvende de rigtige navne – i stedet for blindt at følge trenden.

På den måde kan vi måske undgå, at 1000 års navneskik helt forsvinder pga. tilfældige postdistrikters inddeling af landet.

Her nord for den lille landsby Overdam vest for Hørsholm har kommunen helt bortvalgt stednavnet - en sjælden men også uforståelig disposition

Foto: Kjeld Damgaard